

БІОЕКСПЕРИМЕНТ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО У РОБОТІ БІБЛОТЕКИ МЕДИЧНОГО ВУЗУ З МОРАЛЬНО- ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Киричок Ірина Василівна

Серпухова Валентина Михайлівна

Озеркіна Ольга Володимирівна

Наукова бібліотека

Харківського національного медичного університету

Україна, Харків

*«Часто людина уявляє ніби вона проводить
експеримент над іншим, тоді як насправді
проводить експеримент над собою»
Оскар Уайльд, «Портрет Доріана Грея»*

Розвиток медицини, яка покликана підтримувати та зберігати найцінніше – здоров'я людини, неможливо уявити без використання досягнень науково-технічного прогресу. Винахід новітніх способів і методів діагностики, лікування та профілактики захворювань, розробка фармацевтичних засобів тощо безпосередньо пов'язані з проведенням численних наукових досліджень і експериментів з використанням біологічних матеріалів. Тож будь-які дії людини у цьому руслі повинні проводитись з урахуванням моральних цінностей і принципів.

Однією з основних цілей вищої медичної школи, крім надання студентам знань та навичок медичної науки і практики, прагнення до

постійної самоосвіти, самовдосконалення, є створення умов для розвитку високоморальної особистості майбутнього лікаря, що вкрай важливо для медичної освіти [1].

Медицина, як і будь-яка інша сфера людської діяльності, не може бути абсолютно незалежною від принципів моралі, що панують у суспільстві. Кожен раз, переходячи на новий щабель своєї еволюції, медична наука стикається з необхідністю подолання в громадській свідомості багатьох етичних бар'єрів, які стоять на її шляху. Але при руйнуванні застарілих моральних табу медичному співтовариству завжди доводиться встановлювати нові рамки, що обмежують експериментаторів, заходити за які – значить не тільки заплямувати честь професії, але і знехтувати професійними та громадськими законами і нормами. Тож, використання ефективних методів вдосконалення системи біоетичної освіти і виховання є важливішим завданням вищої медичної школи.

Сьогодні біоетика є обов'язковою дисципліною у медичному виші. ***Біоетика** – нормативне знання, що охоплює моральну проблематику, пов'язану з розвитком біомедичних наук, які стосуються питань генетики, медичних досліджень, терапії, турботи про здоров'я і життя людини; міждисциплінарний напрям, орієнтований на вивчення і вирішення моральних проблем, породжених новітніми досягненнями біомедичної науки і сучасної біотехнології* [2]. Але і поза-аудиторна підготовка та самоосвіта, яким сьогодні приділяється значна частина часу, мають суттєвий вплив на формування особистості майбутнього лікаря. І в цьому процесі університетська бібліотека повинна відігравати значну роль.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету розробила цикл заходів, направлених на виховання духовно розвиненої особистості майбутнього медика, біоетично орієнтованої в професійній діяльності. Тому наші огляди-презентації літератури про медицину ми готуємо, спираючись на твори найвидатніших світових письменників, творчість яких несе потужний гуманістичний заряд. Ми намагаємося

загострити увагу майбутніх лікарів на етичних протиріччях біоекспериментаторства. На нашу думку це спонукає нашого потенційного читача активно читати художні твори з такої актуальної для сучасного медика теми, які змушують замислюватись над проблемами біоетики.

Знайомлячи з художніми творами, разом із студентами розглядаємо морально-етичні питання експериментальної діяльності медиків-новаторів – це і створення нових людських істот з різноманітного біоматеріалу (Мері Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей»), і воскресіння померлих (Говард Лавкафт «Герберт Вест: реаніматор»), проведення експериментів в області нейрофізіології, психіатрії (Оскар Уайльд «Портрет Доріана Грея», Едгар По «Правда про те, що сталося з мес'є Вольдемаром», Роберт Льюїс Стивенсон «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда», Даніел Кіз «Квіти для Елджернона»), і трансплантології (Робін Кук «Хромосома-6», Олександр Беляєв «Людина-амфібія»), заради пошуку нових можливостей організму людини (Олександр Беляєв «Голова професора Доуеля»), і експериментів над тваринами (Герберт Уеллс «Острів доктора Моро», Михайло Булгаков «Собаче серце», Олександр Беляєв «Винаходи професора Вагнера»), а також вивчення впливу технічних приладів на біологічні об'єкти або живий організм (Михайло Булгаков «Фатальні яйця», Наум Фогель «Гіпнотрон професора Браїлова») тощо.

Перед студентами постають герої художніх творів з різною мотивацією щодо сутності та результатів своїх біоекспериментів – чи то заради спасіння життя людського, чи то заради матеріального збагачення, або лише заради цікавості. Навіть експеримент, який переслідує добродійну мету подовження людського життя та вилікування від тяжкого недугу, але призводить до жахливих результатів, змушує замислитись про його доцільність, етичну сторону наслідків. Так, О. Беляєв доводить словами професора Доуеля, що не всяке подовження життя є благо, якщо людина не може в повній мірі насолоджуватися ним: «Втративши тіло, я втратив світ» («Голова професора Доуеля»).

Тема відповідальності науковця за свої відкриття та їх наслідки простежується у фантастичній повісті М. Булгакова «Фатальні яйця». У цьому творі звучить застережна думка про небезпеку наукового прогресу, який швидко випереджає суспільний розвиток. Що може статися в разі, якщо передовий науковий винахід, вислизнувши з рук свого творця, дістанеться корисливим невігласам, які бачать у всьому меркантильний інтерес? Доля відкриття професора Персикова наочно демонструє катастрофічність подібної ситуації: його апарат з опромінення ембріонів, який опинився в руках недалеких авантюристів, створив загрозу для життя жителів величезного регіону. В результаті невмілого використання унікальний винахід, що здатний забезпечити якісний стрибок у біології і принести чималу користь людям, приречений на різке неприйняття суспільством і забуття.

Більш щасливою виявилася доля апарату з дистанційного управління процесами сну в романі письменника, лікаря-невропатолога за професією, Н. Фогеля «Гіпнотрон професора Браїлова». В ньому показано, наскільки вдало може застосовуватися науковий винахід, якщо він опинився в руках гуманних фахівців, котрі усвідомлюють свою відповідальність за долі людей.

Таким чином, у своїх творах письменники звертають увагу на необхідність розуміння того, наскільки небезпечними можуть бути наукові відкриття в суспільстві, моральний розвиток якого значно відстає від науково-технічного прогресу, що набирає оберти. Так, спроба науковця в романі Г. Уеллса «Острів доктора Моро» придати людський вигляд диким звірям обертається трагедією. Насильство, якому спочатку піддалися ці істоти, неприродність певних поведінкових норм, зводять всі ці зусилля нанівець: звіролюди знову повертаються до дикої природи, перед тим розправившись зі своїм творцем. Подібною розв'язкою автор ставить свою крапку в питанні про необхідність громадського контролю в діяльності експериментаторів.

Безумовно, література має унікальні естетичні та етичні можливості. Художнє слово змушує співчувати емоційному стану героїв літературних творів, дозволяє переживати їх страждання і труднощі подолання як свої власні [3]. Тож, художня література як ніяка інша сфера людської діяльності, здатна виявити морально-етичні проблеми медицини, загострюючи суспільну увагу на них і пропонуючи свої варіанти вирішення. Вона сприяє розвитку біоетичної самосвідомості студентів, підготовці їх до подальшого саморозвитку, розширенню проблемно-змістовних меж біоетичної культури, осмисленню фундаментальних світоглядних питань, які поширюються на межі людського існування.

Проведення університетською бібліотекою заходів з популяризації, аналізу літературних творів, які розкривають на своїх сторінках питання біомедичних експериментів, є складовою частиною в навчально-виховному процесі медичного вишу з викладання біоетики і деонтології як важливих засад професійної діяльності лікаря, в свою чергу його морально-етичні цінності мають стати сукупністю конкретних поведінкових норм – це і професійний обов'язок, і справа професійної честі та гідності.

Література:

1. Дискусійний підхід до викладання біоетики в системі медичної освіти навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах України на новому етапі / В. І. Смирнова, Т. М. Амбросова, О. М. Ковальова, Т. В. Ащеулова // Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю, Тернопіль, 18-19 квітня 2013 р. / ТДМУ. – Тернопіль, 2013. – Ч. 1. – С. 576.

2. Ковальова О. М. Деонтологія в медицині : підручник / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук. – Харків, 2014. – 258 с.
3. Красникова С. А. Формирование деонтологических принципов при изучении спецкурса «Медицина в мировой художественной литературе» / С. А. Красникова, Н. Ф. Дмитриенко // Методологія та практика підготовки іноземних студентів : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 210-й річниці ХНМУ та 50-річчю кафедри мовної підготовки іноземних громадян, Харків, 23 квітня 2014 р. / ХНМУ. – Харків, 2014. – С. 57–61.